

Tooth Gábor Andor

Az indigótól a tintaceruzáig

Látogatás Böröcz Andrásnál

E cikk apropója néhány New Yorkban eltöltött nap, mely során meglátogattam Böröcz András képzőművészt. Valójában San Franciscóba igyekeztem, de megszakítottam az utamat, hogy találkozzam néhány barátommal, ha már átrepültem az Atlanti-óceánt.

Az elsők között hívtam fel Böröcz Andrászt az öccsétől kapott telefonszámon, hogy megbeszéljünk egy időpontot. Megadta a pontos címét és a legpraktikusabb módját, hogyan jussak el hozzá. Több megközelítési lehetőséget is felvázolt, aprólékosan, részletekbe menően magyarázott. Néhány évvel ezelőtt a Budapest Galéria-beli kiállításmegnyitója után beültünk az Astoriába egy kis társasággal meginni valamit, akkor ismertem meg, s hosszan beszélgettünk. Nem tűnt fel, hogy ilyen alapos, precíz ember. Persze gondolhattam volna, hiszen ha valaki olyan aprólékosan megmunkált ceruzaszobrokat alkot, mint ő, az precíz és elmélyült személyiséget feltételez.

Böröcz brooklyni lakását a részletes leírása alapján könnyedén megtaláltuk. A lakásuk egyben a műtermük is, kilátással Manhattanre. Csendes, jó hangulatú környék. Korábban kis üzemek működtek ezen a részen, de mára már művészek és más értelmiségiek telepedtek a környékre. Böröczék lakása egy kisüzemből átalakított loft. Az épület U alakú, közepen kis

udvarral. Megérkezésünk után vendéglátónk azonnal elbűszkélkedett a belső udvaron kialakított kis konyhakertjével. Paradicsom, paprika, fűszernövények... Jóságos mosoly ült az arcán, mikor megmutatta a növényeit.

A Böröcz ház bejárata

Böröcz András munka közben

Böröcz András legújabb munkáival

Böröcz András műhelyében

Műteremrészlet Böröczéknél

András nagyon jól tartja magát, szinte semmit sem változott ahhoz képest, mikor utoljára láttam. Talán őszült egy kicsit, de seholy felesleges kiló nem rakódott le rajta. „Tudtátok, hogy ötvenéves vagyok?” kérdezte. Bementünk abba a szárnyba, ahol a műtermét alakította ki. Egy profi gépekkel felszerelt asztalosműhelyben találtuk magunkat. Hol itt a műterem? De mielőtt megkérdezhettem volna, átléptünk egy másik, kisebb szobába, ahol egy asztal állt, fölötté két-három lámpa és négy-öt ipari nagyító lógott mulatságos karokon. A polcokon ott sorakozott az éppen aktuális kiállításának az anyaga. Leült az asztalhoz, felvette a szemüvegét, feltett a fejére egy nagyítót és megmutatta, hogyan dolgozik. Két roppant nagyító perspektíváján keresztül farigcsálta a kis fejeket a ceruzákból. A legfrissebb munkái kis dobozok belsejében „szerkesztődnek”, ezekben a ceruzafigurákkal, bútorokkal berendezett térben mesél el történeteket. Ezeket az alkotásokat András *Ceruzakonstrukcióknak* nevezi. A művek nagy része ceruzák felhasználásával készült. A dobozokat és az alakokat is ceruzákból szoborta. A dobozokban kis képek láthatók a falon, ezeket a rajzokat ceruzával rajzolja meg. Csodálkoztam, mikor arra a kérdésemre, melyik ceruzacég szponzorálja, az volt a válasz, hogy egyik sem. Pedig felkeresett néhányat már ez ügyben, de elzárkóztak a támogatástól.

Ebből a kis szobából továbbmentünk egy hatalmas helyiségbe, ahol papírkészítő gépeket láttunk. Ez a felesége műhelye, aki speciális papírfajták előállításával és könyvtervezéssel foglalkozik. Ez volt eredetileg az üzem „termelő” része. Az asztalosműhelyt és András műtermét

Körner András Böröczék nappalijában

Böröcz András gadget- és nippgyűjteménye

már ők építették hozzá az épülethez, amit most hatósági utasításra le kell bontaniuk, mert fából készült és tűzvesélyesnek minősítették. Ezt a végzetes végzést a legnagyobb nyugalommal mesélte el nekünk. Mint gyakorló építkező ezzel kapcsolatban csak annyit tudtam kérdezni: „És ezek után téged nem üt meg a guta?” „Nem, mert egy másik rendelet alapján még jobbat építhetek majd abból a pénzből, amit kártérítésként kapok ezért.” Kimentünk a belső udvarra és a külső vaslépcsőn felaraszoltunk az emeletre – a lakásba. Tágas, egy légterű helyiségbe érkeztünk, amely nappali és amerikai konyha-étkező egyben. A falat afrikai textilek és faragott maszkok díszítik. Kis üvegszekrényekben apró tárgyak gyűjteménye csillog. Egy orgona a sarokban. Rengeteg könyv. Felesége és kislánya fogadott. És Körner András, akit meglepetésnek szántak. Nem tudták, hogy a feleségem tervezte a Magyarországon megjelent, nagy sikerű szakácskönyvét. Körnerrel korábban találkoztam már Budapesten. Beszéltem az új tervéről, mely a Bauhaushoz tartozó Weininger Andorról szóló könyv megírása lenne. Miközben a „projekt” esélyeit latolgattuk, szürcsöltük a kávé és ettük hozzá a finomabbnál finomabb süteményeket. Böröcz utoljára ült le az asztalhoz, mint jó házigazda, addig csak a mi kiszolgálásunk kötötte le a figyelmét. Kérdeztem, mi foglalkoztatja mostanában. „Erdély Miklós, Szenes Zsuzsa – válaszolta. – Az öcsémmel közösen vezetett 2B Galériában többször is kiállítottuk Szenes Zsuzsa és Erdély Miklós munkáit. A 2B Galéria kezdeményezte és anyagilag is részben támogatja az Erdély Miklós által vezetett *Indigo* csoport munkásságát bemutató, a közeljövőben

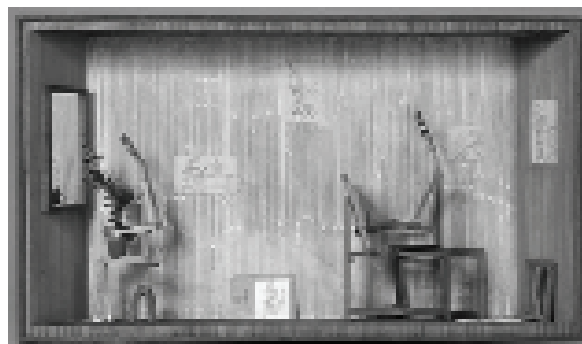
Böröcz András és Kőbányai János.
háttérben a művész legújabb munkái

megjelenő könyv kiadását. Ez a könyv tárgyalja Erdély pedagógiai munkásságát is. Tervezzük az Erdély képzőművészeti munkásságát ismertető könyv megjelentetését is a következő évben.” Valahogy szóba jött Kemény Henrik is, akinek nagy tisztelője és csodálója. Rögtön elővett egy bábokról szóló, nagyon szép kiállítású könyvet. Csodálatosabbnál csodálatosabb faragott bábokat mutatott. „Kemény Henriket nagyszerű művésznek tartjuk, nagyon tiszteljük. Ő nyitotta meg bábjaival november 7-én a 2B Galériában a *Sztálin*-kiállítást. Szeretnénk előbb vagy utóbb rendszeresen bábelőadásokat létrehozni-bemutatni a 2B-ben. Ezt a szándékunkat is jelezte Kemény Henrik fellépése. Néhány hónappal később pedig képzőművészek és profi bábosok használtak bábozást különböző installációkban a *Bartók Bogarai* kiállításunkon.

A 2B Galéria 2006 őszén költözött új helyére, a Ráday utcába, ahol a galéria térbeli adottságai

Böröcz András: House of Cards. 2004

Böröcz András: Model with Cactus. 2006

Böröcz András: Domino Solo. 2006

lehetővé teszik ezeket a törekvéseinket. Korábban a 2B Galéria László öcsém lakásában működött. Nagy változás az életünkben ez az új helyiség a Ráday utcában, amihez pályázati úton jutottunk hozzá. A galéria ebben az évben elnyerte a Főváros Pro Urbe díját a képzőművészeti kategóriában, mint a Budapesten ebben az évben a legjobban működő galéria!”

Mindeközben felesége tőlünk néhány lépésre, a nappaliban kislányukkal a leckét írják.

Megérkezett a babysitter, mert feleségének le kellett mennie a műhelybe befejezni valami hátridős munkát. Mi ott maradtunk és beszélgettünk, míg ránk nem sötétedett. András elmesélte, hogy „anyja zsidó, apja bányász volt”, és szülei hittek a kommunizmusban. „Erről talán azt mondanám, hogy körülbelül 17 éves koromban hallottam először a mamámtól, hogy a mamája, a nagymamám zsidó volt, és a rokonaink egy része emiatt a háborúban az életét veszítette. Anyáméknak bujkálniuk kellett. A túlélők közül többen kivándoroltak. Baráti elbeszélésekből tudom, hogy generációm több tagja is hasonló módon »értésült«, vagy sokszor akár nem értésült a szülei származásáról. A papám Pécs Bányatelepén nevelkedett vajúrcsaládban. Ő is a bányánál kezdte mint villanyszerelő. Mind a mamám, mind a papám családjának tagjai között fellelhetők a Monarchia különböző népcsoportjai: magyarok, zsidók, németek, osztrákok és szláv emberek voltak a déd-, illetve nagyszüleim.”

Kérdés nélkül mesélt arról, miként lépett be a pártba, majd hogy nyílt fel a szeme és tárgult ki a világ, mikor először jött Amerikába. „Szüleim hatása nagyrésztben hozzájárult ahhoz, hogy beléptem a pártba. Mindketten fiatal korukban lettek párttagok, 1945-ben (14-16 évesek voltak), és a Párt feloszlásáig bent is maradtak. Én a Képzőművészeti Főiskolán léptem be. Azt hiszem, abban az időszakban én voltam az egyetlen tanuló, a többi tag a tanárok, illetve az ott dolgozó emberek közül került ki. Érdekességgként azt említeném meg, hogy mint párttag vettem részt különböző »avantgárd«, nem hivatalos képzőművészeti eseményeken, például az Indigo csoport tagjaként, és ezért egyszer hivatalos elmarasztalásban részesültem. Első amerikai utam után léptem ki a Pártból, amikor »szembesültem« egy fejlett demokráciával. Néhány évvel később New Yorkban, be-

Börcz András: Big Nude, 2006

vándorlási interjúm során a »hivatalos személy« meglepődött, hogy a havi párttagsági díjam két forint volt, ami akkoriban két centet ért. Egyébként 1985-ben Révész Lászlóval három hónapos kanadai ösztöndíjat kaptunk a Kanadai Államtól, hogy bemutassuk művészetünket különböző kanadai városokban. Kiállításokat rendeztek a képeinkből, képzőművészeti, színházi előadásokat mutattunk be, filmjeinket és videóinkat vetítették és előadásokat tartottunk számos művészeti iskolában. Révésszel közösen a kanadai út előtti 10-15 évben kb. harminc multimédia performance-ot készítettünk Magyarországon és különböző európai városokban. A következő évben meghívást kaptunk New Yorkba Erdély Miklóssal közösen egy performance bemutatására. Miklósnak a performance-on kívül több jelentős filmbemutatója és felolvasása volt. Ezek voltak élete utolsó nyilvános szereplései, amelyekkel jelentős és komoly sikert ért el. Közös performance-unk *Bolha* címmel a Szent Márk-templomban került bemutatásra. Miklós ekkor már súlyos beteg volt. Hazatérését követően néhány hónapon belül meghalt. Én New Yorkban maradtam, többek között azért is, mert ott 1987-ben gyermekem született. Pénzt kellett keresnem, különböző alkalmi munkákat vállaltam. Voltam bútor-, műtárgy- és zongoraszállító, építkezési segédmunkás, szobafestő, sofőr (illegális jogosítvánnyal) és néhány illusztrációt is készítettem a *New York Times*-ba. Találkoztam Baltimore-ban egy zeneszerzővel – Daniel Carneyval, aki hamarosan New Yorkba költözött. Elhatároztuk, hogy közös műtermet bérelünk. A Dobbin streetet választottuk. Az első hirdetést, amit a *New York Times*-ban találtunk, megnéztük és megfelelőnek tartottuk és azonnal kibéreltük. Azóta is, körülbelül húsz éve a Dobbin streeten lakom, igaz, két házzal odébb.

Börcz András: Triage, 2006

Börcz András:

Carneyval egy közös művön kezdtünk dolgozni, az *Akasztottak* című szoborcsoporton. A szobrok hangszerek, én faragtam ki az alakokat és Carney alakította ki a hangzásukat. Több mint egy évig dolgoztam ezen a kompozíción. Ez az időszak egybeesett a 80-as évek végén zajló kelet- és közép-európai társadalmi átalakulással. Az *Akasztottak* nagyon sok részben meghatározója lett későbbi életemnek: elkészítését követően kiállították a Bronx Múzeumban, amiről beszámolt a *New York Times* egyik kritikusa (fényképpel). Louise McCagg, aki készítés közben látta a szobrokat, asszisztensi munkát ajánlott. A vele a mai napig tartó munkatársi és baráti kapcsolatom meghatározó a

Bőröcz András:

Bőröcz András:

számomra. A nemrégien fiatalon elhunyt Budai Györggyel való barátságom is akkor kezdődött. Budainak, aki szintén a készítés közben látta a szobrokat, az *Akaszttak* annyira megtetszett, hogy néhány évvel később a művet megvásárolta a budapesti Szépművészeti Múzeum számára. Majd a vásárlást követően a múzeummal közösen támogatta egy katalógus kiadását a szoborról. A következő évben zeneművet íratott külön ezekre a szobrokra Dés Lászlóval, amit nagy sikerrel mutattak be több alkalommal a budapesti Katona József Színházban. Ezt követően Budai producere volt a szobrokról készített, Gothár Péter által rendezett filmnek, aminek a hanganyaga a Dés-mű volt. Mindezekről egy CD készült az ő közreműködésével. Ezután a mű után kezdtem el különböző, »szobrászatban szokatlan« anyagokkal dolgozni, például tojás, nyelvényomó spatula, filteres tea, villanykörte, vállfa, ceruzák stb. A ceruza került hozzám a legközelebb, és még a mostani időszakban is nagyon sok munkám készül ceruzákból. Sokan így is ismernek New Yorkban: »ja, az a művész, aki ceruzákkal dolgozik«. New York-i »kereskedelmi« karrierem a *Tibor*

de Nagy Galériában kezdődött, ott volt először önálló kiállításom az 57. utcában. Az utóbbi tíz évben az Adam Baumgold Galériában állítok ki a 79. utcában (www.Adambaumgoldgallery.com).”

András mesélt az előző házasságáról, gyerekeiről, arról, hogy mikor kapta meg az állampolgárságot, zöldkártyát, és mennyi nehézséget jelentett magyar művészként galériához, kiállítási lehetőséghez jutni. Hirtelen megjelent a felesége indulásra készen. András a fejéhez kapott, asztalt bontottunk, mert egy barátukhoz voltak hivatalosak aznap este. Gyorsan kivitt minket a még épülő teraszra és megmutatta Manhattan esti fényeit. Beszálltunk a kocsijukba, kihajtottunk a „gyárudvarról” és átmentünk Manhattanbe, mert ők is a belvárosba igyekeztek. Kiugrottunk a Washington Square-en és Körner Andrással még betértünk egy óriási könyvesboltba, ahol éveken át az ebédidejét töltötte, amikor a környéken dolgozott. Lesétáltunk még a Greenwich Willage-be és közben átbeszéltük a történeteket.

2007. augusztus